

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΗ ΜΕΛΟΥΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ. — **Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἰς ἀγνώστους πηγὰς τοῦ Ἀπορρήτου Ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ, ὑπὸ Γεωργίου Θ. Ζώρα***. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Δ. Ζακυθινοῦ.

Ἄγνωστος καὶ ἀνεκμετάλλετος πηγὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἐν γένει, ἰδίᾳ δὲ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, σώζεται ἐν τῷ Ἀπορρήτῳ Ἀρχείῳ τοῦ Βατικανοῦ.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ Ἀγία Ἐδρα, πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1870 ἐνοποιήσεως τοῦ Ἰταλικοῦ κράτους, ἀπετέλει ἀνεξάρτητον καὶ κυρίαρχον ἐπικράτειαν, περιλαμβάνουσιν ἐκτενεῖς περιοχὰς τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην, μὲ ἴδιον στρατόν, μὲ πολιτικὴν κυβέρνησιν καὶ μὲ διπλωματικὰς ἀντιπροσωπίας εἰς τὰ σπουδαιότερα κέντρα τῆς Εὐρώπης. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν ἀκόμη καὶ σήμερον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ μὲν κράτος ἔχει πλέον περιορισθῇ εἰς τὰ στενὰ ὅρια τῆς «Πόλεως τοῦ Βατικανοῦ» (Città del Vaticano), ἡ δὲ πολιτικὴ ἰσχὺς ἔχει παραμείνει μᾶλλον συμβολικὴ.

Διὰ τῶν διπλωματικῶν αὐτῆς ἀντιπροσωπιῶν εἰς τὰ κυριότερα κέντρα τοῦ τότε πολιτισμένου κόσμου, ἡ Ἀγία Ἐδρα ἦτο εἰς θέσιν νὰ παρακολουθῇ ἀπ' εὐθείας καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐξέλιξιν τῶν διεθνῶν πολιτικῶν γεγονότων, νὰ λαμβάνῃ ἀμέσους πληροφορίας ἐπὶ τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν κατὰ καιροὺς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰδίᾳ πολιτικὴν, καὶ νὰ προβαίνει εἰς ὅσα διαβήματα ἔκρινεν ἀναγκαῖα διὰ τὰ γενικώτερα ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια αὐτῆς συμφέροντα.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὅλης διπλωματικῆς δράσεως εὐρίσκετο ἡ Segreteria di Stato (=Γραμματεία τοῦ Κράτους), ὄργανον διατηρούμενον μέχρι σήμερον ἐν τῷ Βατικανῷ, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε παρητήθη τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας καὶ τῆς διπλωματικῆς δραστηριότητος.

Προϊστάμενος τῆς Segreteria di Stato παραμένει πάντοτε, ὡς συντονιστὴς τῆς παπικῆς πολιτικῆς, ὁ Segretario di Stato (=Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν), ὅστις εἶναι καρδινάλιος, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῶν πλέον πεπειραμένων καὶ ἐπιφανῶν ἱερωμένων τῆς Ἀγίας Ἐδρας, φέρων, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ καρδινάλιοι, τὸν τίτλον

* G. ZORAS, *La Rivoluzione Greca nelle fonti inedite dell' Archivio Segreto Vaticano*.

τοῦ Principe della Santa Romana Chiesa (= πρίγκιπος τῆς Ἀγίας Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας) καὶ τῆς Eminenza (= πανιερότητος).

* * *

Τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα καὶ πρό, ἰδίᾳ δέ, μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἦτο φυσικὸν νὰ ἐνδιαφέρῃ πολλαπλῶς τὴν Ἀγίαν Ἐδραν: καὶ θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς. Διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ ἀντιπροσωπίαὶ τοῦ Βατικανοῦ παρηκολούθουν μετὰ μεγάλῃς προσοχῆς τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ καὶ διετύπωνον τὰς γνώμας των ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐξεγέρσεως.

Τὰς ἀντιπροσωπίας ταύτας δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἥτοι:

1. τὰς εὐρισκομένας εἰς τὰς κυριώτερας εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας, μάλιστα δὲ τῆς Βιέννης καὶ τῶν Παρισίων,

2. τὰς εὐρισκομένας εἰς συνοριακοὺς λιμένας τοῦ Παπικοῦ κράτους καὶ ἔχουσας ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἐπαναστάτας, ἰδίᾳ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀγκῶνος, εἰς τὸν ὅποιον προσέφευγον πολυάριθμοι Ἕλληνες πρόσφυγες, καὶ

3. τὰς εὐρισκομένας εἰς ἐλληνικοὺς χώρους. Αἱ τελευταῖαι αὗται παρουσιάζουν τὴν μεγαλυτέραν σημασίαν, δεδομένου ὅτι καὶ ἀμεσώτερον καὶ ἐκ τοῦ σύνεργου ἠδύναντο νὰ παρακολουθοῦν τὰ γεγονότα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐρμηνεύουν κατὰ τρόπον γνησιώτερον καὶ ἀσφαλέστερον τὰς βλέψεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καταβαλλομένας πρὸς ἀπελευθέρωσιν προσπαθείας. Τὰ σχετικὰ Ἀρχεῖα ὥς ἐκ τούτου περιέχουν πολύτιμον ὕλικόν, ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μελέτης.

Πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα εἰς ἐλληνικὰς περιοχὰς λειτουργοῦντα προξενεῖα ἀναφέρονται εἰς χρονικὰς περιόδους ἀναγομένας καὶ πρὸ καὶ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ὅτι, ἐκτὸς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀφοροῦν καὶ εἰς ποικίλα ἄλλα θέματα κοινωνικά, οἰκονομικά, πνευματικά, ἐκπαιδευτικά, θρησκευτικά, ὥστε καὶ ἀπὸ τῆς ἐπόψεως ταύτης νὰ προκαλοῦν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἱστορικὸν ἐρευνητήν.

Περὶ τῆς δράσεως τῶν ἀντιπροσωπιῶν τῶν δύο πρώτων κατηγοριῶν ὑπάρχουν ἤδη γενικαὶ τινες καὶ εἰδικαὶ μελέται¹. Δὲν ὑπάρχουν ἀντιθέτως περὶ τῶν τῆς τελευταίας κατηγορίας, ἥτις εἶναι καὶ ἡ σημαντικωτέρα.

1. Ἰδιαιτέρα μνεῖα πρέπει νὰ γίνῃ περὶ τοῦ G. HOFMANN, ὅστις ἐδημοσίευσε διαφόρους μελέτας ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγίας Ἐδρας ἐναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν μελέτην: *Das Papsttum und der griechische Freiheitskampf* ἐν τῇ σειρᾷ *Orientalia Christiana Analecta*, Roma 1952.

Ἐκ τῶν μνημονευθειῶν ἀντιπροσωπιῶν κατωτέρω θὰ ἀσχοληθῶμεν ἀποκλειστικῶς περὶ τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ Ἡπείρῳ ἐδρευουσῶν¹.

* * *

Εἰς Κέρκυραν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1816 ἐλειτουργεῖ Παπικὸν Γενικὸν προξενεῖον, μὲ εὐρεῖαν δρᾶσιν, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐξηρτῶντο ὑποπροξενεῖα καὶ προξενικὰ πρακτορεῖα, ἐδρεύοντα εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Ἰοννίου, ὡς καὶ εἰς πόλεις τῆς ἑναντι κειμένης Ἡπείρου.

Τὰ παραρτήματα ταῦτα ἐπεκρινόντων μετὰ τοῦ Γενικοῦ προξενείου Κερκύρας, πρὸς τὸ ὅποιον ἀπέστελλον τὰ ἔγγραφα καὶ ἐκθέσεις αὐτῶν. Ὁ Γενικὸς πρόξενος ἐμελέτα ταῦτα, τὰ δὲ ἀξιολογώτερα διεβίβαζεν—ὡς καὶ τὰ ἰδικά του— πρὸς τὴν Segreteria di Stato μέσῳ τοῦ ἐν Ἀγκῶνι ἐδρευόντος Delegato apostolico (= ἀποστολικοῦ ἐκπροσώπου) τῆς Ἀγίας Ἐδρας. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀπόκεινται σήμερον ἐν τῷ Ἀπορρήτῳ Ἀρχεῖῳ τοῦ Βατικανοῦ.

Περιοριζόμενοι πρὸς τὸ παρὸν εἰς τὰ ἀφορῶντα μόνον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν σχετικὰ κείμενα, ὀφείλομεν νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὴν μεγάλην σημασίαν αὐτῶν: α) διὰ τὴν πηγὴν ἐξ ἧς προέρχονται, β) διὰ τὰς παρεχομένας πληροφορίας, γ) διὰ τὰς συνοδευούσας αὐτὰ κρίσεις, σχόλια καὶ προβλέψεις. Πράγματι αἱ ἐκ σημαντικῶν κέντρων ὡς ἡ Κέρκυρα, ἡ Ζάκυνθος καὶ ἡ Πρέβεζα συγκεντρούμεναι καὶ διασταυρούμεναι εἰδήσεις, κατὰ κανόνα ἄμεσοι καὶ λεπτομερεῖς, παρέχουν πιστὴν εἰκόνα τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἀλλὰ καὶ τῶν ἠθικῶν καὶ πραγματικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς αὗται διεξήγοντο.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικώτερον εἰς τὰς πηγὰς τῶν εἰδήσεων, αὗται ἀποτελοῦνται κατ' ἐξοχὴν ἀπὸ τὰς εἰς Ἑπτάνησον καὶ Ἡπειρον κυκλοφορουμένας ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους πληροφορίας, ἀπὸ ἀφηγήσεις Ἑλλήνων προσφύγων, ἀπὸ ἐμπιστευτικὰς ἀνακοινώσεως εἰδικῶν πρακτόρων καί, τέλος, ἀπὸ περιγραφὰς πληρωμάτων πλοίων ἀφικνουμένων ἐκ λιμένων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τουρκίας ἢ ἄλλων χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Αἱ ἐκ Πρεβέζης ἐκθέσεις οὐχὶ σπανίως περιλαμβάνουν πληροφορίας ὀφειλομένας εἰς τουρκικὰς πηγὰς.

Τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ γεγονότα ἐκτίθενται ἐνίοτε ἐν συντομίᾳ διὰ τῆς συνήθους ἀλληλογραφίας, ἄλλοτε, ἀντιθέτως, περιέχονται εἰς ἐκτενεῖς ἀναφο-

1. Διὰ γενικὰς τινὰς πληροφορίας βλ. ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΔΑΛΕΖΙΟΥ, Τὸ Γενικὸν Προξενεῖον τῆς Ἀγίας Ἐδρας ἐν Ἑλλάδι, Ἀνάτυπον ἐκ τῆς ἐφημερίδος «Καθολικῆς» (8-3-1967), Ἀθῆναι 1967.

ρὰς καὶ ὑπομνήματα, μὲ λεπτομερῆ στοιχεῖα καὶ μακρὰς περιγραφάς, μὴ ἔστερη-
 μένας πολλάκις καὶ λυρισμοῦ.

Ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους, μάλιστα, τὰ σημαντικώτερα κέντρα συντάσσουν
 τακτικά «Πολεμικά καὶ πολιτικά Δελτία», μὲ αὖξοντα ἀριθμόν, τὰ ὅποια οὕτω
 ἐκθέτουν συστηματικώτερον καὶ μεθοδικώτερον τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς
 Ἐπαναστάσεως καὶ τὰ συναφῇ πρὸς αὐτὴν προβλήματα.

Κατὰ κανόνα εἰς τὰς ἐκθέσεις τοῦ ὁ Γεν. πρόξενος Κερκύρας φροντίζει νὰ
 μνημονεύῃ τὰς πηγὰς τῶν πληροφοριῶν του, ὥστε ἡ Ἀγία Ἐδρα νὰ σχηματίζει
 καὶ ἀπ' εὐθείας ἄμεσον γνώμην περὶ τῆς αὐθεντικότητος αὐτῶν. Ὅσακις ὁ ἴδιος
 δὲν εἶναι βέβαιος περὶ τῶν εἰδήσεων σημειοῖ τοῦτο διὰ τῶν χαρακτηρισμῶν «φημο-
 λογεῖται» ἢ «δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἐπιβεβαιώσω». Ὅταν, τέλος, ὑπάρχουν ἀμφι-
 βολία περὶ τῆς ἀξιολογήσεως ὠρισμένων γεγονότων, ὁ Γενικὸς πρόξενος ἐπαφίε-
 ται — ὡς γράφει — εἰς τὴν «πεφωτισμένην διορατικότητα» τοῦ Segretario di
 Stato, ἵνα οὗτος μόνος συναγάγῃ τὰ συμπεράσματά του.

Αἱ εἰς τὰς ἐκθέσεις παρεχόμεναι πληροφορίες δὲν περιορίζονται συνήθως
 εἰς τὴν ξηρὰν μνείαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἀλλ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς κρί-
 σεις, χαρακτηρισμοὺς καὶ σχόλια. Πολλὰ παρατηρήσεις ἀφοροῦν εἰς τὴν στάσιν τῶν
 ξένων, ἰδιαίτερος τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ Ὑπάτης Ἀρμοστείας, καὶ εἰς τὸν ἐνθουσια-
 σμὸν τῶν Φιλελλήνων. Ἀλλὰ καὶ αἱ πολλαπλαῖ στερήσεις καὶ πόνοι τοῦ ἀμάχου
 πληθυσμοῦ δὲν ἀφίνουν ἀδιαφόρους τοὺς παπικοὺς ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι
 περιγράφουν μὲ μελανὰ χρώματα τὰ δεινὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῶν
 γυναικοπαίδων. Ἰδιαίτεράν σημασίαν παρουσιάζουν αἱ κρίσεις περὶ τῶν πρωταγω-
 νιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐν γένει πολιτικῆς τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου.

Ὡς ἦτο φυσικόν, τὰ κυριώτερα γεγονότα ἀπασχολοῦν διεξοδικώτερον τοὺς
 ἀντιπροσώπους: ἡ ἐξόντωσις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, αἱ τύχαι τῆς ἐναντι τῆς Ἑπτανήσου
 κειμένης πόλεως τῶν Πατρῶν, ἡ μάχη τοῦ Πέτα, αἱ διαδοχικαὶ πολιορκίαι καὶ
 τέλος ἡ πτώσις τοῦ Μεσολογγίου, αἱ περιπέτειαι τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη, ὁ
 κατὰ θάλασσαν ἀγὼν ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἐκτενεστέρας περιγραφῆς.

Κατ' ἀρχὰς εἶναι καταφανὲς ἡ δυσπιστία εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀγῶνος,
 διὸ καὶ τὰ σχετικὰ ἔγγραφα τοῦ Γεν. προξένου Κερκύρας εἶναι μᾶλλον ἀπαισιό-
 δοξα διὰ τὸν ἀρξάμενον ἀγῶνα. Εἰς τὸ πρῶτον ἔγγραφόν του, δι' οὗ ἀγγέλλει τὴν
 ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, οὗτος δὲν διστάζει νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν ἀγῶνα ἀπλὴν
 ἀνταρσίαν, καταδικασμένην εἰς ἀποτυχίαν, ὡς τὰ προηγούμενα κινήματα, κυρίως
 ἔνεκα παντελοῦς ἐλλείψεως προγράμματος, ἱκανῶν ἀρχηγῶν καὶ οἰκονομικῶν μέσων.

Πολὺ ἔνωρις ὅμως αἱ κρίσεις καὶ αἱ προβλέψεις μεταβάλλονται, ὁ αὐτὸς δὲ Γεν.
 πρόξενος ἤδη εἰς τὸ δεύτερον ἔγγραφόν του δὲν ἀποκλείει τὴν ἐπιτυχίαν, τοσοῦτω

μᾶλλον καθ' ὅσον διαβλέπει τὴν συμπαράστασιν ἰσχυρᾶς «Δυνάμεως τοῦ Βορρᾶ».

Πάντως αἱ διαθέσεις καὶ τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν ἀντιπροσώπων εἶναι σαφῶς εὐνοϊκὰ πρὸς τοὺς Ἑλληνας, χωρὶς ἕνεκα τούτου νὰ ἀποκλείεται ἐνίστε καὶ ἡ καταδίκη ὠρισμένων πράξεων ἢ ἀποφάσεων τῶν ἀρχηγῶν των.

Περιγράφων τὸν αἰμοχαρῆ τύραννον τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ πασᾶ καὶ τὴν ἐξόντωνσιν αὐτοῦ, ὁ Γεν. πρόξενος ἀναλογίζεται ὅτι τώρα αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις θὰ στραφοῦν ἐν σώματι κατὰ τῶν Ἐπαναστατῶν. Γράφει :

«Συνεπεία ὅσων εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω ταπεινῶς πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμιωτάτην Πανιερότητα, ὁλόκληρος ἡ Ἥπειρος θὰ ὑποκύψῃ καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἡ δὲ Πελοπόννησος δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐλπίσῃ πλέον ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸν θρίαμβον τῶν ἐλληνικῶν ὅπλων. Πτωχὴ ἀνθρωπότης ! ».

Περιγράφων ἐξ ἄλλου διὰ μακρῶν τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου, ἐξαίρει τὴν τόλμην τῶν Ἑλλήνων, ἀφηγεῖται ποικίλα γνωστὰ καὶ ἄγνωστα ἥρωικά ἐπαισόδια, ὑπογραμμίζει τὴν θυσίαν τῶν κατοίκων καὶ καταλήγει ὡς ἀκολουθῶς :

«Ἐξ ὅσων εἶχον παραμείνει καὶ κλεισθῇ εἰς τὰς οἰκίας των ἐν Μεσολογγίῳ, ἀντέστησαν τινὲς ἐπὶ μίαν ἡμέραν, ἄλλοι ἐπὶ δύο, ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὅποιοι εἶχον κλεισθῇ εἰς τὸν Ἀνεμόμυλον ἠγωνίσθησαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καί, τέλος, ὡς καὶ οἱ λοιποί, ἔθυσαν καὶ αὐτοὶ πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἄερα.

Τοιοντοτρόπως σωρὸς ἐρειπίων, τέφρας, λίθων καὶ πτωμάτων παρέμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις, μετ' ἀρρήτου ὀδύνης, διεπίστωσεν ὅτι ἀπώλεσε τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματός του, ἵνα κυριεύσῃ μόνον τοιαῦτα ἀτυχῇ ὑπολείμματα, τὰ ὅποια, πρὸς καταισχύνην του, ἐπιστοποίησαν ἅπας ἔτι τὴν πρωτοφανῇ ἀξίαν καὶ τὴν ἥρωικὴν δρᾶσιν τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου.

Περίπου 1.200 γυναικόπαιδα, τὰ ὅποια περιῆλθον ὡς αἰχμάλωτοι εἰς χεῖρας τῶν Μουσουλμάνων, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ θυσιασθοῦν ἀφ' ἑαυτῶν, ὑπῆρξαν ἢ ἀνταμοιβῇ τοσούτων ἀπωλειῶν τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἑλλάδος».

* * *

Τὰ σφωζόμενα χειρόγραφα περιλαμβάνουν συνολικῶς περὶ τὰς 150 κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτενεῖς ἐκθέσεις ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς καὶ μέγαν ἀριθμὸν ἐγγράφων, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἀποτελοῦν ἐπίσης συντόμους ἐκθέσεις, πολιτικοῦ ἢ στρατιωτικοῦ περιεχομένου.

Πάντα τὰ κείμενα ἔχουν συνταχθῇ εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὴν Segreteria di Stato. Εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν ἔχουν συνταχθῇ ἐπίσης καὶ αἱ ἀπαντήσεις τῆς Segreteria, περιέχουσαι διαβεβαιώσεις περὶ τῆς λήψεως τῶν ἀποστελλομένων ἐγγράφων, ἐνίστε δὲ καὶ ὑποδείξεις καὶ συστάσεις περὶ τῆς ἀκο-

λουθητέας πορείας. Ἐπανειλημμένως δὲ ἐκδηλοῦται τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἀγίας Ἐδρας περὶ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ὑπόδειξις περὶ συστηματικῆς καὶ συνεχοῦς ἐνημερώσεως αὐτῆς.

Ἐκτὸς τῶν ἐγγράφων αἱ προξενικαὶ ἀρχαὶ διεβίβαζον πρὸς τὴν Segreteria di Stato καὶ ἀποκόμματα ἐφημερίδων, ἀντίτυπα προκηρύξεων καὶ ποικίλα ἄλλα ἔντυπα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων σώζονται ἐν τῷ Ἀρχεῖφ¹.

* * *

Ἐκδοσις. Συγκεντρώσαντες ἤδη τὸ ἀνωτέρω ὕλικόν, προτιθέμεθα νὰ προβῶμεν προσεχῶς εἰς τὴν συστηματικὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ, ἥτις θὰ περιλάβῃ :

- α) τὰ εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν πρωτότυπα κείμενα,
- β) ἑλληνικὴν μετάφρασιν κατὰ τὸ δυνατόν πιστοτέραν,
- γ) σύντομα σχόλια καὶ παρατηρήσεις,
- δ) γενικὴν κατατοπιστικὴν εἰσαγωγὴν.

Ἡ ἔκδοσις θὰ ἀκολουθήσῃ αὐστηρῶς τὴν χρονολογικὴν σειρὰν, ἀνεξαρτήτως τῆς προελεύσεως τῶν ἐγγράφων. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι αἱ ἀπαντήσεις θὰ συνοδεύουν τὰ ἔγγραφα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται.

Εὐελπιστοῦμεν ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ πλουσίου καὶ ἐνδιαφέροντος τούτου ὕλικου, σημαντικοῦ καὶ εἰς ἔκτασιν καὶ εἰς περιεχόμενον, θέλει ἀποτελέσει ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τύχη δ' ἀγαθὴ θέλει συμπέσει μὲ τὸ σωτήριον τοῦτο ἔτος καθ' ὃ ὁ ἐλεύθερος Ἑλληνισμὸς ἑορτάζει τὴν 150ὴν ἐπέτειον τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας αὐτοῦ.

R I A S S U N T O

Una fonte importante, relativa alla storia moderna Ellenica, rimasta finora del tutto ignota, è conservata nell'Archivio Segreto Vaticano.

È noto che la Santa Sede fino all'anno 1870 costituiva uno Stato autonomo e indipendente e, in tale qualità, aveva delle rappresentanze diplomatiche e consolari nelle capitali, nonchè nei centri più importanti dell'Europa.

Centro di particolare interesse sotto questo riguardo erano le Isole Ioniche che nel secolo scorso si trovavano sotto il dominio Inglese. Infatti

1. Εἰδικῶς ὁ Γεν. πρόξενος ἀπέστειλε τακτικῶς πρὸς τὴν Segreteria di Stato τὴν ἐν Κερκύρᾳ ἐκδιδομένην «Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Ionie», ὡς καὶ ἰταλικὴν μετάφρασιν τῶν σημαντικωτέρων προκηρύξεων καὶ ἄλλων ἐπισήμων κειμένων.

fin dal 1816 esisteva a Corfù un Consolato Generale, dal quale dipendevano i vice-consolati delle altre isole Ionie, nonchè le Agenzie consolari nelle città marittime dell'Epiro, allora sotto il dominio turco.

Tali rappresentanze acquistarono un'importanza eccezionale durante il periodo sulla Rivoluzione Greca, poichè divennero ben presto la fonte principale d'informazione sull'evoluzione della situazione politica, nonchè sulle operazioni militari. Infattiesse sono in grado di riunire notizie dirette e sicure che poi trasmettono alla Santa Sede. Tali notizie che sono contenute in vari documenti, lettere o rapporti più o meno dettagliati, costituiscono un ricchissimo materiale della massima importanza, che fornisce, oltre all'esposizione degli avvenimenti militari, anche giudizi e suggerimenti nei confronti della Rivoluzione Greca, che, come è noto, ha suscitato a suo tempo l'attenzione e l'interesse dell'intera Europa.

Tutto questo materiale trovasi ora depositato nell'Archivio Vaticano. Esso è stato già copiato ed ora viene tradotto in lingua greca, per essere pubblicato nel prossimo futuro in una edizione comprendente i testi originali e la traduzione.



Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνακοινώσεως, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Δ. Ζακυθινὸς προσέθεσε τὰ ἑξῆς :

Εἰς ὅσα διαφωτιστικὰ ἐκθέτει ὁ καθηγητὴς κ. Ζώρας ἐπιθυμῶ νὰ προσθέσω ὅτι τὸ ἀνέκδοτον ὑλικὸν τοῦ Βατικανοῦ Ἀρχείου θὰ ἀποτελέσῃ ὄντως νέαν πηγὴν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ὡς ἐκ τῆς καθόλου παρασκευῆς του θὰ ἠδύνατο νὰ παρουσιάσῃ καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ ὁ κ. συνάδελφος. Νομίζω ἐπίσης ὅτι ὁ ἐκδοθισόμενος τόμος ἢ οἱ τόμοι θὰ ἠδύναντο νὰ περιληφθοῦν εἰς τὰ «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας» τῆς Ἀκαδημίας καὶ ὅτι γενικώτερον τὸ Ἀπόρρητον Ἀρχεῖον τοῦ Βατικανοῦ, πέρα τῶν διερευνήσεων τοῦ κ. Ζώρα, θὰ ἔπρεπε νὰ τύχῃ τῆς προσοχῆς τοῦ παρ' ἡμῖν Κέντρου Ἑρεῦνης τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ προγράμματι τῶν ὑπὸ μελέτην ἀρχείων τῆς Ἀλλοδαπῆς.